

TEZĂ DE DOCTORAT

Parasinsonime, traductologie și aspecte ale lexicului limbii franceze (privitoare la patru traduceri franceze ale unui roman de Jane Austen)

REZUMAT

Cuvinte-cheie: traductologie, strategii de traducere, sinonimie, evoluție a limbii, analiză contrastivă

Teza *Parasinsonime, traductologie și aspecte ale lexicului limbii franceze (privitoare la patru traduceri franceze ale unui roman de Jane Austen)* s-a concretizat în prezenta lucrare din preocuparea constantă pentru evoluția limbii franceze, evoluție pe care am încercat s-o ilustrăm cu ajutorul traductologiei, disciplină care în ultimii ani a câștigat foarte mult teren și a obținut importanța meritată în preocupările oamenilor de știință ale căror studii vizează acest domeniu.

Problematika traductologică a fost abordată din perspectiva sinonimiei și, dacă acceptăm că procesul de traducere are ca scop principal stabilirea unei conexiuni între două culturi, atunci remarcăm că această relație semantică este utilizată de traducători în încercarea de a găsi cele mai relevante echivalențe pentru obținerea unui text țintă a cărui structură de ansamblu să corespundă, pe cât posibil textului sursă supus procesului de traducere.

În ceea ce privește studiul de față, ne-am oprit asupra problematicei parasinsonimelor, fără a ne preocupa de divergențele cu privire la existența sinonimelor absolute. În acest sens am apelat la domeniul traductologiei pentru a înțelege cum o anumită limbă, în cazul nostru franceza, utilizează resursele de care dispune pentru a oferi varianta cea mai potrivită pentru unități lexicale aparținând unui alt sistem lingvistic, și anume limba engleză.

În același timp am încercat să oferim și o abordare diacronică a evoluției lexicului francez în secolele XIX și XX, iar pentru un nivel ridicat de acuratețe al studiului nostru am apelat la traduceri realizate în epoci diferite ale aceluiași roman englez.

În esență, analiza propusă de noi a fost una de tip contrastiv, realizată prin raportarea permanentă a textelor țintă din limba franceză propuse de cei patru traducători pentru textul sursă din limba engleză, cu mențiunea că am acordat o atenție deosebită contextului în care au fost utilizate unitățile lingvistice studiate.

În primul rând, este necesar să precizăm faptul că în prezentul studiu am recurs la patru traduceri în limba franceză ale romanului *Emma* de Jane Austen, traduceri efectuate la intervale mari de timp, tocmai pentru a surprinde evoluția limbii franceze de la începutul secolului al XIX-lea până la sfârșitul secolului al XX-lea.

Textul sursă este reprezentat de romanul englez *Emma* de Jane Austen, publicat în anul 1815, pentru utilizarea căruia am recurs la sursa *Wikisource, the free library*.

Cele patru traduceri în limba franceză ale acestui roman sunt reprezentate de următoarele texte:

- *La Nouvelle Emma où les caractères anglais du siècle-Emma, Jane Austen-Trad:Anonyme-Trad:1816* – sursa *Wikisource, la bibliothèque libre*
- *Emma-Emma, Jane Austen-Trad: Pierre de Puliga-Trad:1910* – sursa *Wikisource, la bibliothèque libre*
- *Jane Austen, Emma- Roman- Traduit de l'anglais par Sébastien Dulac, Éditions de la Sixaine, 1946*
- *Jane Austen, Emma- Traduit de l'anglais par Josette Salesse-Lavergne, Christian Bourgeois Éditeur, 1982*

Am considerat că intervalele de timp relativ mari la care au fost realizate cele patru traduceri sunt relevante pentru aspectele urmărite de analiza noastră, cu

atât mai mult cu cât prima traducere a fost propusă de un traducător anonim în anul 1816, la doar un an de la apariția romanului englez.

Teza este structurată pe patru capitole, după cum urmează:

Capitolul I – **Traductologia – domeniu situat la interferența între artă și știință**

Capitolul II – **Sinonimie și parasinonimie – aspecte teoretice**

Capitolul III – **O perspectivă diacronică a evoluției lexicului francez**

Capitolul IV – **Model de analiză contrastivă a patru traduceri în limba franceză ale romanului englez clasic *Emma* de Jane Austen**

În primul capitol, **Traductologia – domeniu situat la interferența între artă și știință**, am încercat să surprindem statutul traductologiei ca știință de-a lungul timpului, pornind de la necesitatea unei istorii a acestei discipline care beneficiază de principii bine stabilite. Fiecare etapă a fost analizată prin modul în care, în epoci diferite, traducătorii au optat pentru anumite strategii de traducere care ilustrează concepția cu privire la acest fenomen în epoca respectivă

Cel de-al doilea capitol, **Sinonimie și parasinonimie – aspecte teoretice**, este dedicat anumitor aspecte teoretice privitoare la sensul cuvintelor și la maniera în care acesta influențează stabilirea unui raport de sinonimie între acestea. În același timp, am făcut referire și la rolul contextului în stabilirea raporturilor de sinonimie, având în vedere că analiza noastră a fost una de tip contrastiv, realizată prin raportarea constantă a celor patru traduceri în limba franceză la textul original reprezentat de romanul englez.

În cel de-al treilea capitol, **O perspectivă diacronică a evoluției lexicului francez**, am urmărit o prezentare succintă a evoluției limbii franceze, cu precădere a lexicului francez începând cu secolul al XVI-lea până în prezent. Am surprins importanța normei **le bel usage** din secolul al XVII-lea și am insistat asupra

modificărilor instituite de către diferitele ediții ale **Dicționarului Academiei** care s-au regăsit în analiza noastră.

Capitolul patru, **Model de analiză contrastivă a patru traduceri în limba franceză ale romanului englez clasic *Emma* de Jane Austen**, reprezintă partea aplicată a tezei prin care am încercat să oferim o notă de originalitate demersului nostru. În analiza noastră am ținut cont de termenul original englez și de contextul în care este utilizat, dar, mai ales, am dorit să surprindem maniera în care, în epoci diferite, limba franceză utilizează de resursele proprii pentru a echivala unitățile lingvistice din limba engleză.

Analiza exemplurilor oferite de cele patru traduceri arată că traducerea cea mai veche este totodată cea mai fidelă textului englez din punct de vedere al formei semnificativului, ceea ce, cu foarte puține excepții, a fost în detrimentul calității actului de traducere.

Prin prisma unei analize a tipurilor de parasinonime am construit o scară graduală privind fidelitatea celor patru traduceri față de textul sursă, scară graduală formată din patru trepte reprezentate de cele patru traduceri.

Pe prima treaptă am situat traducerea cea mai veche.

Pe cea de-a doua treaptă am plasat traducerea din numărul trei, cea din 1946.

Pe cea de-a treia treaptă am situat cea de-a doua traducere, cronologic vorbind, și anume traducerea din 1910.

Pe ultima treaptă am situat cea mai recentă traducere care este, prin prisma unei analize a tipologiei parasinonimelor, cea mai fidelă variantă pentru textul sursă.

Un alt aspect ce se impune a fi menționat este acela al subiectivității traducătorului în actul de traducere. Alegerea unei anumite variante de traducere este relevantă pentru a identifica și caracteriza strategiile și tehnicile de traducere pentru care a optat un anumit traducător.

Problematika traductologică a parasinonimelor se încadrează în cea a evaluării procesului de traducere. Traducătorul aparține unei anumite culturi care se manifestă într-o anumită epocă, iar aceste elemente își pun în mod inevitabil amprenta asupra activității sale.

După cum am remarcat deja, prima traducere este cea mai fidelă, din punct de vedere al formei, textului original, dar, în același timp, și cea mai puțin fidelă din punct de vedere al păstrării nuanțelor semantice ce caracterizează lexemele din textul sursă.

La polul opus se situează traducerea cea mai recentă, caracterizată de o mare expresivitate a stilului. Conștient de avantajul oferit de limba țintă, autorul manipulează textul sursă, structurile utilizate fiind adesea mult mai complexe decât cele din textul original, atât la nivelul combinațiilor de cuvinte, cât și la nivelul structurii frazelor. Putem concluziona că în această situație intervine filtrul cultural în echivalarea celor două texte.

Totuși, dintr-o dorință prea mare de adaptare a textului englez pentru a-l transpune într-o limbă sofisticată cum este limba franceză, autorul exagerează deseori prin utilizarea unor cuvinte și expresii care au o intensitate prea mare pentru contextul în care sunt utilizate. În acest caz, atenția sa este orientată către potențialul cititor căruia dorește să-i faciliteze accesul la romanul englez, îndepărtându-se de fapt de spiritul acestuia și de stilul în care a fost redactat.

Traducerile din 1910 și 1946 nu prezintă mari diferențe din punct de vedere al fidelității față de textul sursă. Totuși, în urma analizei seriilor parasinonimice, putem considera că traducerea din 1910 este cea mai fidelă textului original. Se poate constata că, în general, au fost păstrate nuanțele semantice ale cuvintelor engleze, iar structura frazelor a fost menținută în spiritul de concizie și acuratețe al textului care a fost supus procesului de traducere.

Fără a contesta importanța fiecărei traduceri în parte, studiul de față a încercat să surprindă, pe de o parte, transformarea pe care traducătorul o aplică textului cu care operează, iar pe de altă parte, am încercat să identificăm elemente

de evoluție a limbii franceze de la începutul secolului al XIX-lea, când a fost efectuată prima traducere, până la sfârșitul secolului al XX-lea, de când datează cea mai recentă traducere.

Analiza noastră a vizat doar un număr restrâns de aspecte cu privire la problematica traductologiei și a evoluției limbii franceze în timp, fără a putea face referire la toți factorii angrenați în aceste fenomene, factori obiectivi și subiectivi, lingvistici și socio-culturali.

Reprezentant al unui anumit sistem cultural, traducătorul rămâne în esență un mediator între cititor și textul sursă, iar datoria sa este de a conștientiza responsabilitatea de care trebuie să se achite prin adoptarea unui comportament lingvistic și cultural care să fie în concordanță cu obiectivele demersului său.

Conștienți de faptul că unui demers de tip traductologic i se poate imputa o oarecare lipsă de obiectivitate prin faptul că anumite aspecte țin în mare parte de subiectivitatea traducătorului, am încercat să surprindem acele elemente care depășesc acest nivel. Astfel, demersul nostru a avut la bază patru traduceri distincte realizate la intervale mari de timp și considerăm că obiectivitatea concluziilor noastre rezidă în identificarea unui nucleu comun al acestora analizat prin prisma a diferite fenomene lingvistice.